

GEOPOLITIKA

AZ UTÓBBI IDŐBEN nagyon megsaporodott a geopolitikai könyveknek, tanulmányoknak és újságcikkeknek a száma.

Különösen Németországban, ahol először vert mélyebb gyökeret ez az új tudomány. Megmagyarázza ezt az az érdeklődés, amelyet a német nép, a békediktátumok tanulságán okulva, külpolitikai kérdéseknek szentelt. Ezért is részesítették általános elismerésben ezt az új tant, amely úgy vélte, hogy a föld arculatáról olvashatja le azokat az irányelveket, melyek a helyes határmeghúzásnál alkalmazandók. Ez a szempont tehette továbbá indokolttá azt, hogy a német közönség mindent, amit „geopolitikai“-nak neveztek, egyenlő lelkesedéssel fogadott. Pedig a kisebb számú komoly politikai-földrajzi szak tanulmányok mellett főleg hírlapi vezércikknek beillő értekezések terjesztették ezt az újdonságot.

A geopolitika országszerte tudományhoz nem illő gyorsasággal vált közismertté. Híveinek tábora egyre nőtt s ma már valóságos mozgalomról beszélhetünk, melynek alapját Haushofer Károlynak, a müncheni akadémia volt elnökének tanai alkotják. Az ebben az új irányban dolgozó földleírók a Zeitschrift für Geopolitik című folyóirat köré csoportosultak, Később lazább munkaközösséggé tömörültek. Végre az elmúlt év decemberében, e tanok állam és párt által való elismerése után, ezt a munkaközösséget, amely a német népi gondolatokat és igényeket tértudományi szemszögből is megtámasztotta, bejegyzett egyesületté nyilvánították. Neve ezentúl Arbeitsgemeinschaft für Geopolitik — AfG.

Amit róla megtudni érdemes, azt többek között a német egyetemi kiadó tömören foglalja egybe jelentésében.

„A geopolitikusok egyesítése és a geopolitikai munka művelése a Geopolitikai Munkaközösség keretén belül történik ezentúl. Vezetését egy tanács intézi, melybe a birodalmi hatóságok kirendelt képviselői hivatottak. Haushofer Károly mellett ott vannak a nemzeti-szocialista párt irodalomvizsgáló bizottságának tagjai, a NSDAP külügyi osztályának, a birodalmi ifjúság vezetésének, a munkaszolgálatnak, a birodalmi hadügyminisztériumnak kiküldöttei, valamint a német pedagógia központi intézetének vezetősége stb. Ez a kör felügyel arra, hogy a geopolitikának mindenütt, a nevelés, terjesztés stb. ágaiban a megfelelő hely biztosíttassék. A geopolitikai munkaközösséget bejegyzett egyesületté alakították át és hatályosságát a birodalom egész területére terjesztették ki. A szervezés tartományi és helyi csoportok szerint történt. Szónokok vagy publicisták csak abban az esetben hivatkozhatnak a megnevezett munkaközösségre, ha előbb a megkívánt tudá-

sukról bizonyítékot tudtak adni, továbbá ha személyükre nézve alkalmasnak tűnnek fel.“

A geopolitikai munkaközösség alapszabályainak 2. §-a az AfG céljairól és feladatairól szól:

„A geopolitikai munkaközösség célja: a geopolitika terén való tanítás, kutatás és terjesztés. A geopolitika a népek és államok fejlődésében jelentkező tér- és fajmegnatározta jelenségekről, vonásokról szól. A geopolitikai munkaközösség tagjait a nemzetiszocialista világlátásra és államfelfogásra kötelezi/.

A geopolitikai munkaközösség tagjai csak német állampolgárok lehetnek. Belső elnökéül Haushofer Károlyt, volt tokiói katonaaattaché, egyetemi tanárt választották. Vezetője ennek a munkaközösségnek jelenleg Landesbauernfuhrer Wagner Adolf, bajor miniszter. Az AfG-re elsősorban a szervezői feladatot rótták. A tudományos geopolitikai kutatással a heidelbergi egyetemen felállított első geopolitikai tanszéket bízták meg. E tanszék igazgatója Nesor egyetemi tanár.

A tudományos munkák közzétételére az 1924-ben alapított Zeitschrift für Geopolitik című folyóirat hivatott. Ez képezi a geopolitikai publicisztika legelső fórumát. De ma már minden földrajzi és politikai folyóiratban találunk állandóan vezetett geopolitikai rovatot.

A tudományos szaklapok mellett a napi események ez újszerű interpretációjával és általában az aktuális politikai kérdésekkel a „geopolitischer Pressedienst“ foglalkozik.

A propaganda és a terjesztés eszközei közül az érdemel figyelmet, mely az ifjúság meghódítására irányul. Ezt a célt szolgálja elsősorban az úgynevezett „geopolitisches Schulungslager“. Ez az intézmény a birodalom egész területét behálózza. A táborozási helyek felállításánál, tehát térbeli elosztásuknál már geopolitikai tájszemponthozat érvényesítenek.

1937 januárjában az újjáalakult geopolitikai munkaközösség Heidelbergben bemutatkozott a német közönségnek. Ezzel az alkalommal az ott megjelent Bundesleitung des Bundes Deutscher Osten, BDO, szövetséget kötött az AfG-vel, hogy egymást nemzeti munkájukban mennél jobban támogassák. Az utóbb megnevezett egyesület tudományos és módszertani munkák elvégzésére vállalkozott, míg a BDO magát gyakorlati geopolitikai munkaközösségnek nyilvánítja. A német kelet népiséggarca felől való hírszolgálatlalt foglalkozik és esetleges gyakorlati útmutatásokkal vesz részt ugyanebben a harcban.

A geopolitikai mozgalomnak a birodalmi rádió mellett még hatékonyabb eszközök is rendelkezésére állanak. Folyó év májusában a munkaközösségnek önként jelentkező tagjai tanulmányútra indulhattak Jugoszláviába, ahol a Jugoszláv Idegenforgalmi Hivatal vendégeiként helyszíni geopolitikai tanulmányokat — Dunamedence—Karst—Adria — folytathattak. Ez az út egy sorozat kezdetét nyitotta meg.

A geopolitikai munkaközösséggel karöltve jár a Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumordnung. Célja és feladata: a szűk és sok esetben célszerűtlenül berendezett német élettérnek újjáalakítása. Racionális gazdasági és honvédelmi szempontok irányozzák ezt a nagyvonalú, évszázadokra tervezett berendezkedést. E munkánál vala-

mennyi német egyetemi tanár segédkezik. Orgánuma a „Zeitschrift für Raumordnung und Raumforschung“. Ennek a munkaközösségnek utolsó birodalmi gyűlése folyó év májusában tartott meg. Ezek után nem maradhat érdektelen, megtudni azt, mit tartalmaz az új politika, mik a céljai és milyen módszerrel dolgozik? Azonban mindjárt az elején nehézségekkel találkozunk. Azok, akik a geopolitika fogalmi meghatározására hivatottak, a politikai földrajztudósok, még nem tudták végleg eldönteni, hogy minek nevezzék el kutatásuk tárgyát. Tudománynak-e,¹ népszerű tudománynak-e,² vagy csupán módszernek,³ politikára alkalmazandó irányelvnek-e vagy újszerű „meglátásnak“?⁴ Sőt, volt olyan ajánlat is, mely nemzetiszocialista világnézetnek mondta!⁵

A geopolitikát jelenlegi fogalomzavara miatt teljesen elvetni, sem tudományos, sem politikai szempontból nem lenne helyes. Mert annyi bizonyos, hogy mögötte van a nemzetiszocialista párt és valószínű, hogy az új tudomány egyik célja, hogy az illetékes helyek politikai célkitűzéseit tudományos kutatás eredményeként, azaz objektívan a közvélemény elé bocsáthassa s ezzel azt, mint elkerülhetetlen történelmi eseményt elfogadtassa.

RÁMUTATTUNK az AfG alapszabályainak 2. §-ára, amely szerint a geop. munkaközösségnek feladata a geopolitikai téren való kutatás, tanítás és propaganda. A geopolitika az a tan, amely a népek és államok fejlődésében a tér- és fejmeghatározta jelenségekkel, „vonásokkal“ foglalkozik. Ennél a meghatározásnál a faj fogalma is szerepel, ami tudománypolitikai harcnak az eredménye. Erről később. Eredetileg a geopolitika megteremtőinél a „vérség“ fogalma nem szerepelt. Kizárólag földrajzi szempontok voltak mértékadók.

A geopolitika szó értelmezésénél a „geo-“ alatt azt a földrajzi keretet értjük, amelyen belül az állam elhelyezkedik és életmegnyilvánulása: a politika lejátszódik. Az államterület nem jogi értelmezésben veendő, hanem élettérrként, földrajzi térségként. Azért elsősorban a földfelszíni formáknak, éghajlati adottságoknak és természeti kincseknek az emberi kultúrára vonatkozó értékeivel felruházott tájra kell gondolnunk. A kultúrák megint különböznek egymástól fokok és korok szerint, úgyhogy egy bizonyos meghatározott időpontban a tájkeretből csak a „megfelelő“ jelenségek léphetnek életbe. A többi adottság, adottság marad és tovább szunnyad, amíg nem szolgálhat eszközként a kultúrépítményen. Mily óriási változásokon ment keresztül az emberiség tájszemlélete a prehistóriai időktől kezdve az első nagyhatalmi alakulatokig! Mily térérzéke lehetett egy Campagnában székelő rómainak, kinek latifundiumai Észak-Afrikában, szőlőkertjei Spanyolországban voltak és kereskedelmi hajói talán Alexandriában horgonyoztak — az antik Róma virágkorában. Mily hanyatlás következett be a középkor zárt világa által! És a jelenben: milyen különbözően tájéko-

¹ Kjellen Rud.: Der Staat als Lebensform, 1924. 4. kiad.

² Passarge S.: Politische Geographie und Geopolitik. Peterm. Mit. 1935/185.

³ Grabowsky A.: Raum als Schicksal, Das Problem der Geopolitik, 1933.

⁴ Haushofer K., j Obst E., j Maull O.; Lautensack H.: Bausteine zur Geopolitik, 1928.

⁵ Baumann M.: I. Hamburger Lehrerzeitung XIII/10. 1934. III. 10. 154. old.

zódott egy londoni nagykereskedő és egy földet túró alföldi paraszt — a világtörténelmi eseményekről!¹

De nemcsak a szemlélet változik, hanem maga a táj arculata is. És ez az új kultúrgeográfianak legnagyobb megismerése, hogy a tér és az idő kategóriái elválaszthatatlanok. Aki ez ellen a megismerés ellen vét, mint ahogy majdnem valamennyi geopolitikus, szükségszerűen a materializmus útjára terelődik. Azért, mert kénytelen az embert egy „természettudományi“ tájjal, a tájjal szembeállítani. Ilyen általános környezet azonban nem létezik, mint fent bemutattuk.

A „politika“ szóinak magyarázatához ki kell térnünk a geopolitikusok által követett államelméletre: ez az organikus államelmélet. Alapját a politikai földrajzban Ratzel Frigyes² fektette le, ki a gondolat szerint az első geopolitikus és akinél az állam — ő kedvelte a képletes beszédet — „egy darab földnek és egy darab emberiségnek szerves szintézise“.

E gondolatokat azután Kjellen Rudolf, svéd államtudós, fejlesztette ki rendszeres államelméletévé, ő alkotta a geopolitika szót is.

Nála és az őt máig követő valamennyi iskolánál, az állam valóságos szervezet, organizmus. Életforma, amely ugyanolyan „személyiséggel“ rendelkezik, mint az ember. Tulajdon akarattal bír és gondolkodik, csak hogy sokkal hatalmasabb megjelenésében, akarata keresztülvitelében. Megszületéséhez alkalmas térségre van szüksége. A vándorló, törzsszervezetben élő nép még nem alkot államot, hacsak egy bizonyos helyen meg nem telepszik. Nem minden térség alkalmas a „fészekrakásra“. Maull O., a neves politikai földleíró, az államalapításnál a csírázás példáját alkalmazza. Szerinte erre csak bizonyos, de a geopolitikai tudomány által felismerhető, térségsejtek alkalmasak.³ Ezek az úgynevezett „aktív“ vagy „jellem“-tájak,⁴ amelyek „tájinger“ és „tájkényszer“⁵ erői által alakítják lakosaiknak történelmét. Meglehet, hogy egy nép térérzék hiányában vagy más történelmi hatalmak által gátolva, nem foglalhatja el teljes egészében ezt a predesztinált államterületet. A hiányzó részért szükségszerűen mindig harcolnak. Ez tehát a geopolitikai államelmélet egyik alaptétele: „A történelmi küzdelmek belső oldala nem más, mint harc a szerves (geopolitikai) állam-, illetve élettéért!“ Az állam életmegnyilvánulását határainak ebben az értelemben vett kiterjesztésében látják. Ifjúságának és növekedésének jelét térbeli gyarapodása adja, amely a fa égvyűrűhez hasonlóan, a törzsország köré helyezkedik. A helyesen irányított politika „geopolitikán“ alapszik, de ezt az alapot nélkülözheti is. Egy közkedvelt példán mutatjuk: a csehszlovák államot geopolitikai belátás ellenére alkották. Minden megjelenési alakja, a földrajzától kezdve, fennállása ellen szól. Helyesen cselekedve, tájegységeire kellene felbontani ezeket: amennyiben önállóak, úgy hagyni, amennyiben pedig kiegészítésre szorulnak, a nagyobb egységhez csatolni. A geopolitikai „politika“ minősége itt domborodik ki; a geopolitikai adottságok felismerésén nyugszik az értelmes politika. Ami ezek ellenére mégis fennáll, rossznak az eredménye. De nemcsak ez, hanem múlandó is, ideiglenes jellegű. Előbb-utóbb a természet erői érvényesülni fognak. Nagy birodalmak is alá vannak vetve e törvényszerűségnek. A régi osztrák-magyar monarchia darabokra hullása nem volt önkényszerű. Hennig mértékadóan ismerte fel a folyórendszerek irányát. Hat ilyen volt a monarchia területén, ugyanannyi irányba esett is szét az. A geopolitika csúcspontját, legvégsőbb célját ebben az előre való meglátásban, a prognózisban találja

¹L. A. Haushofer: Zur Problematik des Raumbegriffs, Z. f. Geop. IX/12,1932.

²Ratzel Fr.: Politische Geographie. 1906. 3. kiad., Anthropogeographie 2. köt. 1889/1901. 2. kiad.

³Maull O.: Politische Geographie, 1925. in. old.; Anthropogeographie 1932; Geogr. d. Kulturlandschaft 1932. Vom Wesen der Geopolitik, 1936.

⁴Vogel W.: Politische Geographie 1922.

⁵Passarge S., pld. Das Judentum als landschaftlich-ethnologisches Problem 1929; és néprajzi munkái.

meg. Ezt a prognózislehetőséget Sieger indítványozására a geopolitika ismervéül fogadták el, szemben az alaptudományát képező politikai földrajzzal. Ez utóbbi statikus jellegű és prognózis felállítására nem képesít.

ELŐNYÖSNEK MUTATKOZIK, először a geotudományok sorát vizsgálni meg, s azután a specifikusan geopolitikai mozzanatra kitérnünk.

Az antropogeográfia, amely széles keretéből már régen elbocsátotta a külön tudományá vált népesedési, gazdasági, közlekedési, stb. földrajzot, saját munkaköréként tartotta fenn magának az élettér számos viszonylatában való vizsgálatát. Ez a tudomány szervesen bekapcsolódhatott a Kjellén államelméletbe, mert élettér és életforma együvé tartozik. Az élettér és a népesség alkotják az állam természeti oldalát, tartós és csak lassan változó alapját. Velük a geopolitika és demopolitika foglalkozik Kjellén szerint. Rájuk épül fel az állam uralmi, társadalmi és gazdasági egységét célzó rendszer: krato-, szocio- és ökopolitika formájában. Látnivaló, hogy jelen államelméletnél még öt irányban érvényesülnek az egységre irányuló törekvések. A mai geopolitikai tanban egyoldalúan az egyik iránynak adnak kizárólagos előjogot.

Hogy hegy és völgy, folyó, tenger és partvidék, sziget, szárazulati medence, felföld és alföld, szoros meg hágó nemzetek történelmében mily sorsdöntő hatalmak, azzal minden geopolitikusnak tisztában kell lennie. De nem elégít ki e tényezők egyenkint gyakorolt hatásának ismerete, mert valóságban ezek összejátszanak, egymásbafonódnak. Továbbá hatásuk átszűrődik más síkokra s így válik a földrajzi adottság gazdasági, politikai és kulturális téren felbukkanó jelenséggé. Ez adja meg az emberföldrajzi kutatások érdekesítő voltát s eredményüknek sorsszerűségükben rejlő mélységét.

Képzelnünk el egy hegységvonulatot, amelynek lábánál termékeny tájak terülnek el. Ez gyakori eset a földgömbünkön. A hegység népességének élettére szűk. A természet más, külterjesebb gazdaság művelésére kényszeríti, mint a völgy lakóit. Inkább ki van téve a természet elemi csapásainak — ellenben éppen ezek az adottságok edzettebbé és harcosabbá, egy különleges kultúra hordozójává teszik. Az inség nyomása elől menekülve, sokszor a gazdag alföldről csalogatva, a völgyek mentén betörnek, a síkság népét leigázzák és kezükbe kerítik a hatalmat, ők valójában a „világtörténelem csinálói“ (W. Schmidt). A kultúrtörténelemben el nem kerülhető a természeti adottságoknak alapos vizsgálata. Ha körülbelül ugyanazt a tájat, de európai légkörben tekintjük, s meghagyjuk, hogy a hegységet és medencét különböző nemzetiségű lakosság foglalja el, de a természeti hatások ugyanazok maradnak, nem fog-e harc kitörni a nemzetiségek között, ha az egyikének talpa alól kifogy az élettér?

A cseh medence, amely századok óta színhelye ennek az elkésredett nemzetiségi harcnak, ezt természeténél fogva mindig újból feléleszti. Hassinger H. mutatott erre rá, hangsúlyozván, hogy enyhítésére meglettek volna az eszközök, pl. iparosítás, kivándorlás stb.¹ — mint minálunk a Felvidéken. — De a természet könyörtelen, „előbb-utóbb érvényesülni fog a geopolitikai földhőzkötöttség...“

Ennyit a geopolitika emberföldrajzi alapjáról.

A politikai földrajz elsősorban az államok külpolitikai kérdéseivel foglalkozik, mert az államok egymásközött kézzel foghatóan a határoknál érintkeznek. A határ jó, ha viszonylagosan könnyen átjárható és emellett mégis erősen megvédhető. A sziget az ideális államforma. A tenger, mely összeköt, még fokozza a „helyzetelőnyt“

¹ Hassinger H.: Die Tschechoslowakei. 1924. 154. old.

(Lagegunst). (A tenger iránt a geopolitikusok körében rajongás észlelhető,¹ melynek előidézője Ratzel nagyhatású könyve — *Das Meer als Quelle der Völkergrösse*, 1900 — volt.)

A párkányos helyzet szintén elszigetelő. Ellentéte a bekerítés, pl. Németország európai helyzete, amelyet — a maiaktól eltérően — Bismarck kedvezőnek mondott, mert sokoldalúságra és éberségre készítette népét. Ütközőhelyzetben nevezünk egy államot, ha az két vagy több hatalom érdekerületében fekszik. Ez a helyzet gyengébb országok „életbiztosítása“, mert a Pufferstaat „függetlenségét“ az érdekelt hatalmak biztosítják. Supan A.⁸ az ebből a helyzetből eredő oldalnyomásnak számbeli kifejezőjét vélte feltalálni, elosztván a szomszéd lakosság összességét a préselt állam népességének számával. „Monarchiánk belepusztult a szomszédság szertefeszítő nyomásának 5.1 hányadosába“ olvashatjuk egy magyar nyelvű geopolitikában.³ A védelmi szempontból a határok hosszúsága esik latba. Mennél inkább köralakú egy állam kerülete, annál kedvezőbb az. Példák a történelemből: Nagy-Magyarország és Csehszlovákia. A határok minősítésénél az állam „történelmi oldalának“ felismerése nagy fontosságú. Szimbolikusan a főváros fekvésében látják ezt megjelölve.

Az állam védelmi oldaláról szól és a hadvezetésnek a terrainre, tájra vonatkozó ágával foglalkozik a geostratégia. Egyrészt általános elveinek magátólértéktelődése, másrészt példáinak egyszerűsége miatt közelebbi kifejtésétől eltekintünk.⁴

A pánideák geopolitikája azokra a földségeket átfogó mozgalmakra (Pánamerika, Páneurópa) vagy nemzeti és vallási alapon nyugvó politikai törekvésekre (pánarab, pánizlám) és faji szemszögből eredő egyesülési vágyakra épül fel, melyek mind elég hatékonyan mutatják a kis tájrendszerek fölött megnyilvánuló erők törvényszerűségét. Igaz, hogy nagyvonalúságukban sokszor eleve a korai szétesés veszélyét rejtik magukban.⁵

Az állam belső, jogi berendezésében is kifejezésre jut az a viszony, amelyet a felsorolt tudományágaknál eddig láttunk. Finom szájak fűződnek az állam területétől az állam formájához. A centralizmusnak (pl. Franciaország) csakúgy, mint a föderalizmusnak (Németország) megvannak a földrajzi alapjai. A geojogtudománynak® ez a jelenség képezi tárgyát. A kisantant például nem más, mint geopolitikai adottságokból levont jogi (és katonai) következtetés. S ugyancsak geojogi elgondolás eredménye a csehszlovákiai és romániai határ-, illetve kultúr-zónák. Az ökopolitika az állam gazdasági egységét szolgálja. Célja az autarkia megteremtése.

Az emberföldrajz keretéből már kinőtt két további geotudományt kell megemlíteni, ámbar azok nem fűződnek szorosan a fenti felsoroláshoz.

A geopszichológia, geoléktan az időjárás, éghajlat, földtér és táj hatása alatt álló emberi lelket vizsgálja. Valamennyi hatás közül csupán az utolsóra térünk ki. Táj és lélek képezik a geolélektannak központi problémáját. A táj színei, fényjátéka, alakja és

¹ Haushofer K.: *Weltmeere und Weltmächte*, 1937; März I.: *Ozeane in der Politik und Staatenbildung*, 1933.

² Supan A.: *Leitlinien der allgem. polit. Geogr.* 1922. 2. kiad.

³ Czirbusz G.: *Geopolitika*, 1919. 16. old.

⁴ Haushofer K.: *Wehrgeopolitik*; 1930 stb.

⁵ Haushofer K.: *Geopolitik der Panideen*. 1930.

⁶ Langhaus-Ratzeburg, Fr.: *Begriff u. Aufgaben der geogr. Rechtswissenschaft* 1928; *Die Grossmächte geojuristisch betrachtet* 1931, Haushofer K.: *Geopolitik und Geojurisprudenz. Z. f. Völkerrecht Bd. XIV.*

arányossága, hangjai, zajai, illata, melegsége és zordsága s végül az a pszichológiai mozzanat, mely „szülőföld“ kimondásával jelentkezik, ezek mind hatékonyan benyomódnak lelkünkbe.

A különböző tájak más és más lehetőségeket, hajlamokat váltanak valóságga a népek lelkében. Hellpach szerint a síkság indifferensebb minden hegyvidéknél, úgyhogy az alföldön a „vérség“ a sorsdöntőbb tényező, míg a hegységen a „tértség“. A földkerekség valamennyi hegylakó népe szellemiségben gazdagabb, sokszínűbb és határozottabb, mint a síkságé, mely amorfabb. Az alföld népe realiztikus, józan és meggondolt. Ma újabb tájtípusok keletkeznek: a városi tájé, az ipartelepé.¹

Érdekes, hogy a magyar irodalmi problémák között hasonló tájhatásokat fedezhetett fel Babits Mihály, minden geotudományi igény nélkül. A legjellegzetesebb magyar hangulat, az alföldi, végtelen határait, szegény berendezésével, amellyel figyelmünket leköthetné, alkalmasnak tűnik arra, hogy szemeinket befelé fordítsa és minket spekulációra ingereljen. A tapasztalat azonban az ellenkezőjét mutatja; inkább a hegyes vidék alkalmas arra, hogy figyelmünket koncentráljuk és hogy gondolataink mélyére járjunk. A síkság számtalan apró benyomásra ad alkalmat. Időnként a környezet szemléletére fordítjuk s nem érzéseink kimélyítésére. „Így a magyar líra tipikus műformája a dal, a csapongó, könnyű, nem nagyon mély, de annál változób kedélyállapotok röpké kifejezője.“

A betegségek elterjedését az orvosi földrajz írja le;² általa a betegségek statikus helyzetképét kapjuk. Mást nyújt azonban a geoorvostudomány, mely a betegségek, főleg járványok dinamikus oldalát kutatja. Ezeknél is elsősorban a keletkezésnek, terjedésnek útirányával foglalkozik, hogy így a földkapcsolatokat kihámozhassa. Ebből a georvosi előrelátásból következik a tudomány jelentősége, t. i. az, hogy óvintézkedések megtételére képesít s így a betegség hullámok nagy részét elháríthatóvá teszi. Ez a rokonvonása a geopolitikával, mely ugyanezt a célt politikai téren iparkodik elérni.

A geoorvostudomány megindítója, Zeiss H., merész perspektívákra ragadtatta el magát. Egy a mai náthához hasonló, XVI. századbeli járványon, amely Angliából kiindulva a kontinens keleti részéig terjedt, kimutatta annak földhőköttöttségét és más történelmi jelenségekkel való kapcsolatát is. Ez a járvány Greenwichől keletre fekvő 25. és 30. fok között elterülő zónánál megállott, ott, ahol a párás oceáxukus, a száraz kontinentális légtömegekkel megütközik. Ezt a zónát már a geopolitikában régóta politikai rengésövnék nevezik, s nemzetiségi harcokból is ismeretes. Zeiss levonja a következtetést: ezen a téren biológiai, népi és geopolitikai feszültségeket váltanak ki a természeti adottságok.³

Amit eddig geo-vallástanról, -művészetről, -nyelvtanról stb. írtak, még nem érett a vizsgálódásra.

A sajátosan geopolitikai mozzanatot egy bizonyos törvényszerűség érvényesülésében látják. A valóságban a geopolitikus tevékenysége úgy fest, mint a gyakorlati közgazdászé. Míg ez csupán a gazdasági javak, kapcsolatok stb. legcélszerűbb kihasználására törekszik, addig a geopolitikus az államélet egész körét felöleli (a geotudományokra támaszkodik) és a kultúrtájban megjelenő államberendezés tárgyait (ipartelepek, közlekedési gócpontok, hídfők, városok) állítja a legcélszerűbben politikai célkitűzésébe. Mind a két esetben a lehetőségek megtalálása, szimatolása áll az előtérben. A geopolitika gyakori egyoldalúsága onnan származik, hogy elsősorban a politika alkalmazkodására, földhőköttöttségére gondol és nem az államszervek tájalakító hatására is. A geopolitika könnyenérthetőségét — gondoljunk a szuggesztív geopolitikai térképekre! — és az ebből folyó népszerűségét azáltal

¹ Hellpach W.: Geopsyche. 1935. 4. kiad.

² Oberhummer E.: Medizinische Geogr. 1935. Pét. Mit. 329. old.

³ Zeiss H.: Die Notwendigkeit einer dt. Geomedizin. Z. f. Geop. 1932. 474. old.

nyeri, hogy a bonyolult történelmi folyamatot egyszerűsíti, földrajzivá teszi. Az előadása¹ plasztikus, könnyen megjegyezhető s a problémákat elég a térképről leolvasni. Megfigyelhető még a földség fogalmát gyakran övező misztikus homály és együtt vannak a propagandához szükséges elemek is.

A „Blut und Boden“ hivatalos jelszavából a vérség fogalma a geopolitika erős propagandája következtében háttérbe szorult. Névtelen támadást intéztek tehát a „vérség“ képviselői ellen, mégpedig a Reichsbauernführer W. Darré „Odal“ című folyóiratában.² A rövid vita eredménye hivatalos kibékülés volt. Azóta a vérség fogalma is ott szerepel a geopolitika definíciójánál.

A bírálatok, melyek először a geopolitikát érték, a szomszédos államok földleíróitól származtak. Valamennyien állást foglaltak ellene, hangsúlyozván, hogy a geopolitikának elsősorban nem tudományos célkitűzései vannak. Demangeon a mozgalomban már a régi hatalmas német birodalom visszaállítását látja. J. Ancel hasonlóan ítél.³

A történészek mindig, részben alap nélkül is, elutasító álláspontot foglaltak el a tértudománnyal szemben. Srbik, bécsi egyetemi tanár, a német történészek berlini kongresszusán éles támadásban részesítette a geopolitikát a történelemben való kontárkodása miatt. Spann pedig materializmusa miatt fordult ellene; szerinte az, amit a geopolitika tárgyal, csak előfeltételét képezi a történelmi eseményeknek. A marxista oldalon benne a gazdasági materializmus elbagatelizálását ismerték fel; mert a termelési processzusba nem folyik be és így nem vehet részt a dialektikában stb.

A geotudományok jövőjét illetőleg feltehető, hogy a mai szellemi átalakulás folyamán be fognak olvadni az anyatudományokba, melyeknek módszerét átveszik és munkakörét a jelzett irányban kitágítják. Az fog bekövetkezni, ami a társadalomtudományok terén, ahol a szocialista mozgalom a tudományokat „szodologizálta“, vallás-, tudomány-, művészet-, jog- és kultúrszodológiát eredményezett. Ezek ma önálló ágai a szociológiának.

GARZULY JÓZSEF

¹ Lásd ehhez a geop. bibliát: Macht und Erde, 3. köt. Kiadja Haushofer (1932—“ 1934); ugyanattól: Weltpolitik von heute, 1935.

² . . . Bauerntum und Geopolitik, „Odal“ 1935. 11. füzet.

³ Demangeon: Annales de Géographie, 1932; J. Ancel: Géopolitique, 1936.